

EKONOMSKE TEŠKOĆE OBITELJI, PSIHOSOCIJALNI PROBLEMI I OBRAZOVNI ISHODI ADOLESCENATA U VRIJEME EKONOMSKE KRIZE

Zagreb, 30. svibnja 2019.

U auli Sveučilišta u Zagrebu održana je 30. svibnja 2019. konferencija »Ekonomske teškoće obitelji, psihosocijalni problemi i obrazovni ishodi adolescenata u vrijeme ekonomske krize« na kojoj su profesionalnoj javnosti predstavljeni rezultati istoimenog četverogodišnjeg istraživačkog projekta koji s provodi od 2015. godine uz financijsku podršku Hrvatske zaklada za znanost i sufinanciranje Grada Zagreba. Projekt provodi Studijski centar socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Na početku konferencije na kojoj je sudjelovalo 80 suradnika i podržavatelja ovog projekta, sudionicima se obratila prodekanica izv. prof. dr. sc. Tereza Rogić Lugarić i predstojnik Studijskog centra socijalnog rada prof. dr. sc. Nino Žganec u ime Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Naglašavajući značaj istraživanja za praćenje stanja i zagovaranje prava djeca, skupu se obratila i pravobraniteljica za djecu Helena Pirnat Dragičević. U ime Grada Zagreba, kao sufinancijera projekta, obratila se Romana Galić, predstojnica Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom koja je naglasila primijenjeni značaj nalaza ovog projekta za ciljane intervencije usmjerene smanjivanju negativnih učinaka siromaštva na mlade.

Cilj konferencije bio je prikazati osnovne rezultate istraživanja, potaknuti profesionalni dijalog o načinima na koje ishode projekta pretvoriti u stvarne promjene sustava i potaknuti uvođenje nužnih i održivih promjena u području socijalnih i obrazovnih politika.

U uvodom predavanju voditeljica projekta prof. dr. sc. Marina Ajduković naglasila je da je svrha ovog projekta istražiti odnos između ekonomskih poteškoća obitelji i psihosocijalne prilagodbe adolescenata te njihovih obrazovnih ishoda. Sažeto je opisala da se istraživanje sastojalo iz dva dijela: (1) longitudinalne studije učinaka ekonomskih teškoća obitelji na emocionalne, ponašajne i obrazovne probleme srednjoškolaca te (2) kvalitativnog istraživanja međudjelovanja čimbenika povezanih s ranim napuštanjem srednje škole kroz individualne intervju s mladima koji su napustili srednju školu. Također je predstavila istraživački tim u kojem su sudjelovali (abecednim redom): izv. prof. dr. sc. Olja Družić Ljubotina, prof. dr. sc. Gordana Keresteš (Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za psihologiju), doc. dr. sc. Marijana Kletečki Radović, Petra Kožljan, doc. dr. sc. Jelena Ogresta, doc. dr. sc. Linda Rajhvajn Bulat, doc. dr. sc. Miroslav Rajter (Sveučilište u Zagrebu, Ured za istraživanje), Ines Rezo, prof. dr. sc. Ivan Rimac, dr. sc. Lea Skokandić, dr. sc. Nika Sušac.

Dobrobit i problemi mladih: S čime se suočavaju naši mladi?

Odabrane rezultate longitudinalne studije učinaka ekonomskih teškoća obitelji na psihosocijalne probleme adolescenata prezentirale su doc. dr. sc. Linda Rajhvajn Bulat i dr. sc. Nika Sušac. U longitudinalnoj studiji sudjelovao je ukupno 1 402 učenika koji su praćeni u razdoblju od prvog do trećeg razreda srednje škole (2016.-2018.) te 843 majki tih učenika. Uključeno je 29 srednjih škola iz šest županija središnje Hrvatske: Međimurske, Varaždinske, Karlovačke, Sisačko-moslavačke, Zagrebačke županije te Grada Zagreba. Učenici su procjenjivali različite aspekte vlastitih ekonomskih prilika i nepovoljnih životnih događaja, zatim svoje subjektivne dobrobiti, internaliziranih problema, eksternaliziranih problema te rizičnih ponašanja.

Podaci pokazuju da 69,2% učenika procjenjuje materijalnu situaciju svoje obitelji prosječnom, 19,7% iznadprosječnom, a 11,1% učenika ispodprosječnom. Pri

tome, 36,3% izvještava da su ponekad ili češće zabrinuti zbog materijalne situacije obitelji, a čak 9% njih često je zabrinuto. 13,2% percipira novac kao izvor sukoba u obitelji, dok 8,4% smatra da su odnosi u njihovoj obitelji narušeni zbog problema s novcem.

Tri četvrtine učenika izražava generalno zadovoljstvo svojim životom, pri čemu su najmanje zadovoljni svojim izgledom i školom, a najviše svojom obitelji i prijateljima. Mladići su općenito zadovoljniji svojim životom od djevojaka, a rodne razlike najveće su u trogodišnjim strukovnim školama, pri čemu djevojke iz tih škola imaju značajno najniže zadovoljstvo životom.

Mladi pokazuju najveće razine internaliziranih problema u prvom razredu srednje škole. Konkretno, tada je njih 12,8% iskazalo ozbiljnije simptome depresivnosti, 20,3% simptome anksioznosti, 13,4% ozbiljne simptome stresa, 15,7% se jednom ili više puta namjerno povrijedilo, a 20% je razmišljalo o tome da počinu samoubojstvo.

Među učenicima 1. razreda srednje škole 46% njih izvijestilo je da je počinilo barem jedno od rizičnih ponašanja poput konzumacije alkohola, cigareta ili kasnih noćnih izlazaka. U istoj dobnoj skupini, 12% njih jednom se mjesečno ili češće kockalo, a 12,2% mladih počinilo je vršnjačko nasilje. Nekoliko puta godišnje ili češće 15,3% učenika prvih razreda počinilo je neko prekršajno i lakše delinkventno djelo, 14,8% njih počinilo je nasilje u obitelji i bliskim odnosima, dok je 11,9% njih koristilo psihoaktivne tvari.

Dodatne analize pokazuju da su mladići skloniji od djevojaka nepoželjnim ponašanjima, rizičnom seksualnom ponašanju, vršnjačkom nasilju, kockanju, počinjenju prekršajnih i lakših delinkventnih djela te zlouporabi psihoaktivnih tvari. Mladi iznadprosječnog materijalnog statusa u usporedbi s mladima prosječnog i ispodprosječnog statusa najviše kockaju te čine više prekršajnih i lakše delinkventnih djela. Vršnjačkom nasilju su skloniji mladi i ispodprosječnog i iznadprosječnog materijalnog statusa, a isti trend pokazuje se i u višim razredima u slučaju rizičnog seksualnog ponašanja.

Rezultati istraživanja nedvojbeno su pokazali kako su mladi čije su obitelji izložene ekonomskim teškoćama u povećanom riziku za doživljavanje različitih nepovoljnih životnih događaja (kao npr. psihička bolest članova obitelji, razvod braka roditelja), manje su zadovoljni svojim životom, iskazuju više problema depresivnosti, anksioznosti i stresa, čine više nasilja u obitelji i bliskim odnosima te više konzumiraju psihoaktivne tvari u odnosu na vršnjake koji ne žive u obiteljima s ekonomskim teškoćama.

Razlozi napuštanja srednje škole iz perspektive mladih

Početne nalaze kvalitativnog istraživanja koje je provedeno kroz intervju s 24 mlade osobe koje su prekinule srednjoškolsko obrazovanje u školama sudionicama istraživanja prikazale su doc. dr. sc. Jelena Ogresta i Ines Rezo, asistentica na projektu. Cilj je ovoga dijela istraživanja bio ispitati obrasce ranog napuštanja srednjoškolskog obrazovanja te steći dublje razumijevanje procesa i čimbenika koji vode ka napuštanju srednje škole. Mladi koji su sudjelovali u ovom dijelu istraživanja su najvećim dijelom bili polaznici strukovnih srednjih škola i najveći broj njih je napustio srednju školu tijekom prvog razreda. Većim dijelom su to mladi koji se ne nalaze u procesu obrazovanja, zapošljavanja ili osposobljavanja (tzv. pripadnici *NEET* populacije). Iz njihove perspektive rano napuštanje školovanja povezano je s međudjelovanjem niza čimbenika poput školskih čimbenika, stresnih životnih događaja, doživljavanja vršnjačkog nasilja, problema mentalnog zdravlja i rizičnih ponašanja.

Prisutne su i razlike između djevojaka i mladića u čimbenicima koje povezuju s napuštanjem srednjoškolskog obrazovanja, pri čemu djevojke karakteriziraju iskustva vršnjačkog nasilja, depresivnosti i nepovoljnih životnih događaja, dok mladiće karakteriziraju eksternalizirani problemi te različiti školski čimbenici.

Zaključna rasprava

U završnom dijelu konferencije dobiveni su nalazi bili problematizirani u kontekstu postojećih socijalnih i obrazovnih politika usmjerenih na mlade koji žive u obiteljima s ekonomskim teškoćama te mlade s problemima mentalnog zdravlja.

Problematizirala se potreba za intervencijama u obiteljima u kojima postoje ekonomske teškoće radi smanjivanja vjerojatnosti pojave nepovoljnih životnih događaja, ali i pomoć obiteljima u kojima su prisutni nepovoljni životni događaji radi prevencije ekonomskih problema kroz konkretnu (materijalnu) pomoć obiteljima (prijevoz, udžbenici, stipendije...) i podrška roditeljima u suočavanju sa stresom te jačanje roditeljskih kapaciteta za uključujuće roditeljstvo kroz ravnotežu kontrole i postavljanja granica te iskrene zainteresiranosti za dijete i topline.

Prof. dr. sc. Gordana Keresteš naglasila je da se ponovno pokazalo da je škola, uz obitelj, najznačajniji kontekst cjelokupnog razvoja djece i adolescenata te da je nužno voditi računa o svim potrebama učenika, ne samo o obrazovnim ishodima. Važnost dobivenih rezultata ogleđa se u potrebi za preventivnim programima usmjerenim na rano prepoznavanje učenika u riziku za probleme mentalnog zdravlja i za napuštanje srednje škole, kao i kreiranje intervencija koje su usmjerene na specifične potrebe svake od prepoznatih skupina mladih u riziku.

Doc. dr. sc. Marijna Kletečki Radović i izv. prof. dr. sc. Olja Družić Ljubotina naglasile su da se rješavanju problema siromaštva treba sustavno pristupiti oslanjajući se na kombinirane pristupe dugoročnog socijalnog ulaganja i socijalnu zaštitu kroz primjerene materijalne naknade. Intervencije i konkretna materijalna pomoć treba se ciljano usmjeriti na djecu i mlade koji žive u najnepovoljnijim materijalnim prilikama kako bi se osnažili potencijali i prevenirali rizici koji proizlaze iz života u siromaštvu i ekonomskog pritiska. Centri za socijalnu skrb trebaju se kapacitirati i organizirati tako da problemu siromaštva pristupaju kroz metode stručnog rada, a ne samo kroz priznavanja novčanih prava.

Prof. dr. sc. Ivan Rimac ukazao je da klasični oblici socijalne pomoći obiteljima u vidu materijalne pomoći, čak i uz prepoznavanja novih oblika siromaštva, nisu u dovoljnoj mjeri efikasni za ostvarivanje ciljeva integracije mladih u društvo te da su potrebne koordinirane promjene djelovanja u više sustava kako bi se postigli uvjeti da mlade osobe iz obitelji s ekonomskim poteškoćama ne budu ostavljene na margini društva.

Sudionici skupa naglasili su da je nužno uvođenje većeg broj stručnih suradnika i to posebno u strukovne škole. Također je preporučeno da se provede verifikacija preventivnih programa koje se provode u školama pod vidom njihove svrsishodnosti i učinkovitosti. Mirela Šentija Knežević, zamjenica predstojnika Ureda za zdravstvo Grada Zagreba, ukazala je na nužnost ranog *screeninga* poteškoća mentalnog zdravlja i problema u ponašanju kroz sustav zdravstva već od procjene koje se provode kao dio redovnog postupka pri upisu u I. razred osnovne škole.

Ovom prigodom voditeljica projekta prof. dr. sc. Marina Ajduković uručila je priznanja »Škola prijatelj znanosti« predstavnicima 29 srednjih škola koje su predano sudjelovale u ovom istraživanju.

Priredile:

Marina Ajduković i Ines Rezo

*Međunarodna licenca / International License:
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.*

